

Toukokuu on kuukaudesta julmin

Nanterren yliopiston opiskelijat valtasivat yliopistonsa hallintorakennuksen 22. maaliskuuta 1968 ja tasan kaksi kuukautta myöhemmin toukokuun 22. päivänä pariisilaiset jalkapalloilijat valtasivat Avenue d'Iénalla sijaitsevan Ranskan jalkapalloliiton päämajan. Toukokuussa '68 liikehdintä läpäisi koko ranskalaisen yhteiskunnan.

Sittemmin radikalismi on menettänyt suosionsa muuallakin kuin jalkapallopiireissä. Toukokuun '68 perinnöllä ei Ranskassa enää ylpeillä, vaan kansannousuntapaisesta on tullut kiusallinen ongelma. Ranskan lehdistö palautteli lähihistoriaa mieleen, kun toukokuun perinnöstä taitettiin peistä tapahtumien 40-vuotismuisteloiden yhteydessä. Konservatiivinen *Le Figaro* julkaisi aiheesta laajan paketin jo maaliskuun kolmantenatoista. Jacques de Saint-Victorin mukaan toukokuu passifismeineen ja antiamerikkalaisuuskineen tuhosi perinteiset perheessä, työelämässä ja yliopistossa vaikuttaneet auktoriteetit, mutta samalla se tuhosi myös perinteisen vasemmiston: syntyi uusvasemmisto, joka otti keppihevosiikseen nykyporvariston mieliteemat feminismiin, ympäristön ja vähemmistöjen oikeudet.

Eniten toukokuusta hyötyivät kuitenkin markkinat. Saint-Victor korostaa, että Foucault piti Chicagon koulun ääriiberaaleja teorioita keinona kamppailla biovaltaa vastaan ja Deleuze ja Guattari puolestaan innostuivat kapitalismissa vapaasti virtaavista koodeista. Saman numeron haastattelussa politiikan filosofi Jean-Yves Zarka muistutti, että toukokuussa '68 kumottiin monet moraaliset tai älylliset esteet, jotka olivat pidätelleet liberalismiin leviämistä. Marxilais-leninistinen ideologia johti siis paradoksaalisesti liberalismiin. Zarka ihmetteli niitä, jotka pitävät toukokuuta nykyongelmien syynä, sillä naisten alistamisessa ja moraalisessa konformismissa

ei hänen mukaansa ole mitään kaivatavaa. Badioun ja Žižekin kaltaisia nykyvasemmistolaisia hän sen sijaan arvostelee demokratiavastaisuudesta ja kauhun ihannoimisesta. Nykyelämää leimaa pelko, jonka lietsomiseen myös Badiou ja Žižek osallistuvat, koska kyseenalaistamisen kyky on kadonnut eikä vasemmiston ajattelussa enää ole sen enempiä kapinaa kuin oikeistontkaan.

Zarkan mukaan nykytilanne eroaa toukokuusta '68 kahdella tavalla: ensinnäkään vasemmistolla ei enää ole marxismin tapaista tulkintakehikkoa ja toiseksi nykyiset vastustuksen kohteet ovat globalisaation myötä kaukana, kun vuonna '68 ne olivat käsin kosketeltavissa, perheessä, yliopistossa tai työpaikalla. Zarka sanoo, että tiedotusvälineet ovat jo parinkymmenen vuoden ajan lietsoneet epä-älyllisyyttä, jonka ansiosta vihanpito on päässyt astumaan keskustelun tilalle. Älyllisesti alamittaisista mediaintellektuelleista ei ole osoittamaan Badioun, Žižekin ja heidän hengenheimolaistensa heikkoja kohtia.

Vasemmistosympatioista tunnettu *Le Monde* julkaisi oman teemanumeronsa vasta 28. huhtikuuta. Jean Birnbaum oli käynyt kuuntelemassa entisen maolaisen, kielitieteilijä Jean-Claude Milnerin luentoa, jossa tämä oli selittänyt Ranskan uusvasemmiston lähihistoriaa juutalaisuudella. Birnbaum piti väitettä oireellisena: "Kun historia ei pysty täyttämään lupauksiaan, absoluutti etsii itselleen uuden nimen." Vallankumousinnon lopahdettua maolaiset intellektuellit joukkosiirtyivät mystiikan maailmaan voidakseen pysytellä etujoukkona, hän ironisoi. Samassa lehdessä Sylvie Kerviel ruumiinavasi *Libération* -lehden entisen päätoimittajan Serge Julyn toukokuu '68 -aiheisen radio-ohjelman, jossa July muun muassa viittasi Nicolas Sarkozyn

presidentinvaalikampanjansa aikana pitämään puheeseen, jossa tuleva presidentti lupasi hävittää toukokuun perinnön. Hissimusiikin säestämänä July oli vakuutellut kuulijoilleen, että toukokuu '68 oli ollut Ranskan viimeinen kansanliike.

Myös *Le Débat* omisti maaliskuuhuhtikuun numeronsa toukokuulle '68. Päätoimittaja, yhteiskuntafilosofi Marcel Gauchet keskittyi pääkirjoituksessaan arvosteluun. Hänen mukaansa vuosi 1968 ei synnyttänyt ainoatakaan mainitsemisen arvoista ajattelijaa, vaan ainoastaan Bourdieun, Derridan tai Lacanin kaltaisia konnia, joille ajatusten pätevyys oli toissijaista paukkuvaikutuksia haviteltaessa. Gauchet luonnehti toukokuun '68 synnyttämää ihmistyyppiä sanomalla, että "libertaariliberaali on kansan suvereeniuden päättäväinen puolustaja, mutta hän halveksii populismia raivokkaasti. Hän haluaa kiihkeästi parantaa kaikkia puuttuvia oikeuksia, muttei löydä kyllin halveksivia sanoja 'junttien' ruoskimiseen. Lyhyesti sanoen hän on demokratian aristokraatti, jollaisia vain meidän maamme voi synnyttää." Vaikutusvallattomuudesta Gauchet ei toukokuun '68 väkeä syytä, sillä hänen mukaansa he ovat vikapäitä niin Ranskan koulutusjärjestelmän ongelmiin kuin nykyintellektuellien itseriittoisuuteenkin.

Käytännöllisimminkin toukokuun perintöön suhtautuivat Stany Grelet ja Sacha Zilberfarb *Vacarmen* kevätnumeron pääkirjoituksessa. He kehottivat unohtamaan nostalgian ja nauramaan auktoriteeteille, ovat nämä sitten presidenttejä tai tiedemiehiä. Sorretun nauru hydyttää hymyn.

Heideggeria julki & sulki

Tiede on monin paikoin palaa-
massa juurilleen. Esimerkiksi
Helsingin yliopistossa on
päätetty, että 1.1.2010 alkaen
tutkijoiden pitää tallentaa tieteellisissä
tutkimusjulkaisuissa ilmestyvät artik-
kelinsa myös yliopiston avoimeen jul-
kaisuarkistoon. Perustelut ovat selvät,
alkaen jättiläisten hartioilla seisomi-
sesta aina tuhansien silmäparien löy-
tämisiin virheisiin asti. Kaupallista kus-
tantamista portteineen ja aitoineen ei
oikeastaan tarvita, jos vertaisarviointi
voidaan muutenkin hoitaa. Filosofian
kohdalla samat perustelut purevat
pitkälle, mutta purevatko loppuun
saakka?

Jos filosofia on viisauden rakasta-
mista, voidaan ehkä väittää, että oppiin
voi kuulua paitsi julkinen puoli, myös
esoteerinen vain vihkiytyneille aukeava
osa. Ainakin voidaan kuvitella, että
viisauteen tai valaistumiseen kuljetaan
portaita tietyssä järjestyksessä, joiden
ylilyhyppiminen ei käy laatuun. Ajatus
opettajasta, mestarista, liittyy tällaiseen
filosofiakäsitykseen.

Kun Hannah Arendt muisteli
opettajaansa filosofian ”salaisena kun-
ninkaana”, kiersi maailmalla huhuja
Heideggerin luentojen erityisestä
luonteesta, Heideggerin äänen ten-
hovoimasta. Joitakin harvinaisia tele-
visiodokumentteja lukuunottamatta
asiasta oli vielä 90-luvulla erittäin
vaikea saada käsitystä. Nyt kaikki nuo
dokumentit löytyvät netistä YouTu-
belta ja Piratebaylta saa kuuluttavakseen
ainakin luennot ”Was heißt Denken?”,
”Zeit und Sein”, ”Der Satz der Iden-
tität”, ”Die Sprache”, ”Gelassenheit”,
”Der Feldweg” ja muita, yhteensä yli 5
tuntia kuunneltavaa, teksteistä puhu-
mattakaan. Mustan metsän syrjäisestä
vuoristomajasta saa nähdäkseen hyviä
sisä- ja ulkokuvia ja *Gesamtausgabe*
(GA) voi lukea Googlen Books-pal-
velusta sivutolkulla – ei tosin kaikkea.
Kaikki tämä, ilman että nostaa taka-
mustaan laajakaistan ääreltä.

Helppo saatavuus ilmentänee tasa-

päistämistä, joka Heideggeria muiden
muassa pänni. ”Maailmankuvan ajassa”
(suom. Markku Lehtinen, Tutkija-
liitto, 2000) hän vinoilee tutkijoille,
jotka matkustelevat eivätkä lue ja kus-
tantajille, jotka julkaisevat ostajien toi-
veita eivätkä kirjoittajien sanomaa. Sa-
laisuudet katoavat, totuudet latistuvat.
Heidegger ja hänen perikuntansa
ovatkin nykyisessä julkaisumaailmassa
outo lintu: kaikkinaisen *openness* ja
läpinäkyvyys on Heideggerin tekstien
julkaisemisesta jätetty sikseen. Meß-
kirchissä päämajaansa pitävä Martin-
Heidegger-Gesellschaft, jonka joh-
tokuntaan kuuluu Heideggerin pe-
rikuntaa, toimittaa vuosittain aikai-
semmin julkaisemattomia Heideggerin
tekstejä rajoitettuna painoksena vain
jäsenistölleen. Muualta näitä tekstejä
ei ole saatavissa. Edes arvovaltaisen ja
kalliin GA:n julkaisuperiaatteista ei
ole täyttä selkoa. Yleensä rauhallisesti
käyttäytyvä oppinut Theodor Kisiel
kutsuikin kokoelmaa ja Heideggerin
jälkeenjääneiden tekstien toimitusta
yleensä ”skandaaliksi” jo vuonna 1995
(*Philosophy Today* 39:1).

Tiетävästi GA:n toimittajilla on
käytössään kaksi Heideggerin itsensä
yhdessä yhteistyökumppaneidensa
kanssa valmistelemaa dokumenttia,
joihin koottujen julkaisujen toimit-
tamisen tulisi perustua. Nämä doku-
mentit ovat kuitenkin salaisia. Kisiel
moittiikin, että oikeudenhaltijoiden on
mahdollista antaa toimittajille ja kää-
ntäjille millaisia ohjeita vain vedoten
näihin tuntemattomiin direktiiveihin.
Erityisen pahana hän pitää omaksuttua
pääöstä, jonka mukaan käsikirjoituk-
sista pyritään julkaisemaan pelkästään
”letzter Hand”-versio, eli kaikkein
viimeisimpien korjauksien mukainen
päivitys. Periaate sinällään on hyvä,
mutta tekee tekstikritiikin mahdotto-
maksi. Kisielin esimerkkinä on peräti
Sein und Zeit. Heideggerin vuoden
1925 luennot ovat eräänlainen luonnos
teokselle. Luennot on julkaistu GA:n
volyyminä 20, jossa termi *Existenz*

johdannaisineen esiintyy useasti,
kuten tietysti *Sein und Zeit*issakin.
Mutta onkin niin, että Heidegger on
itse lisännyt termin luentopapereihinsa
jälkeenpäin – vuonna 1925 hän ei
sitä vielä käyttänyt. On siis olemassa
eräänlainen versio *Sein und Zeit*ista,
jossa ei käytetä lainkaan termiä eksis-
tenssi! Siinä jo seikka pohdittavaksi.
(Eipä ihme, että Heidegger ei paljon
ranskalaisesta eksistentialismista perus-
tanut: koko homma oli hänelle kirjai-
mellisesti päälleliimattua.) Mutta oi-
keastaan oli puhe siitä, että tuollaisen
version olemassaolosta emme lainkaan
tietäisi, jos uskoisimme GA:n toimi-
tuspoliittikkaa.

Moinen lepsuus antaa helposti
aseita vastustajille, ei vähiten koska
Heideggerin jauhojen puhtaus on
sattuneesta syystä erityisessä syynissä.
Emmanuel Faye käyttää kaiken sää-
limättä hyväkseen vastatessaan *Die
Zeit*issa (34/2005) kriitikoilleen. Faye
liitti kirjansa *Heidegger, l'introduction
du nazisme dans la philosophie* (Albin
Michel, 2005) jo kohtalaisen pitkään
natsisyytösten ketjuun. Hän laittaa
pökököä pesään väittämällä, että Hei-
deggerin koko ajattelun kaari sisältää
ihmisvihamielisen ja rasistisen ytimen,
josta johtuen sitä ei pitäisi saada julki-
sesti levittää. Tukeksen Faye marssittaa
julkaisemattomia arkistolähteitä, kuten
sota-ajan seminaarien muistiinpanoja
– jotka eivät ole lainkaan mukana
GA:n julkaisusuunnitelmassa. Hänen
perusargumenttinsa on melko tukeva.
Heidegger muuttaa kysymyksen totuu-
desta kysymykseksi kansan historialli-
sesta kamppailusta itsemääräämisensä
(*Selbstbehauptung*) saavuttamiseksi.
Samalla kysymys ihmisestä muuttuu
kysymykseksi kansasta. Näinhän siinä
käy, eikä Fayelle vastaajille jää juuri
muuta kuin huomauttaa, että tämä
ei sinällään riitä tuomitsemaan Hei-
deggerin filosofiaa esimerkiksi rasisti-
seksi tai antisemitistiseksi Saksan lain
tarkoittamassa mielessä. Vaikka Faye
kirjassaan lainaa pitkiä pätkiä käyttä-

mistään lähteistä, jää niiden tulkinta ja konteksti tietenkin jossakin määrin hyvän uskon varaan. Tämänkin hän tietysti näppärästi kääntää omaksi edukseen: juuri tekstien julkaisemat- tomuus ja *GA*:n toimituspolitiikan hämäryys ovat jo aiheuttaneet sen,

että liuta ranskalaisia ajattelijoita nojaa Heideggeriin tietämättä mihin nojaa.

Ainakin Heidegger on onnistunut tuomaan filosofian takaisin filosofiaan: kysymys ajattelun luonteesta ulottuu ratkaisuun, pitääkö tai voiko kaikki ajattelu olla kaikille samalla lailla saa-

tavilla. Hän vastaa kielteisesti. Faye on oikeassa aavistellessaan, että jo tämä perusratkaisu tekee Heideggerin opeista perustavalla tavalla yhteenso- pimattomia niin kutsuttujen nykyajan vaatimusten kanssa. Heidegger olisi taas samaa mieltä.

Pikkuprinssit & vastarannankiisket

Jürgen Habermas kirjoitti puolitiessä kesäkuuta *Süddeutsche Zeitung*issa Irlan- nista, Euroopasta ja ”kasva- vasta kuilusta köyhien ja rikkaitten vä- lillä”. Heinätöissä 79 vuotta täyttäneen filosofi-sosiologin mukaan vastatuuleen joutunut EU-peruskirja eli Lissabonin sopimus on byrokraattinen, hätäinen ja liian mutkikas käsitettäväksi. Kansala- iset aavistavat sen heikentävän demo- kratiaa ja lisäävän holhousta kansallis- valtioitten sisällä. Irlantilaiset – ”pieni vastahakoisten kansa” vs. koko poliiti- kostonsa – eivät halunneet vahvistaa jotain sellaista, mistä eivät koe itseään osallisiksi. Mutta heiltä sentään kysy- tyttiin. Järjestelmä vastaa hakemalla ”teknistä ratkaisua”: kokeilemalla uutta äänestystämistä mieluisamman tu- loksen saamiseksi.

”Eikö pitäisi oivaltaa, että jos eurooppalainen yhdentyminen on edetäkseen, sen täytyy muuttua kansala- isia lähempänä olevaan politiikka- muotoon? Talousliberaalien aloitteiden vaatimaa integraatioprosessia on viety eteenpäin eliittihankkeena yli rahvaan hilseen. Nizzan sopimuksesta 2003 lähtien menestys taloudellisessa dyna- miikassa on näyttänyt yhä enemmän nollasummapeliltä. Nykyään on hä- viäjiä yhä enemmän pitkin poikin kaikkia yhteiskuntia. Epävakaata tilan- netta voivat selittää perustellut sosiaa- liset huolet ja lyhytnäköiset vastaukset näihin huoliin. [...] Kariutuneet kansanäänestykset viestivät siitä, että EU törmää rajoihinsa oman menestyk- sensä ansiosta. Esteet voidaan ylittää vain, jos eurooppalaismieliset eliitit eivät enää puhu edustusperiaatteen suojista ja pääsevät kosketuspeloistaan.

Juopa yhtäältä Brysselissä ja Straßbur- gissa leiriä pitävän poliittisen päätös- vallan ja toisaalta kansallisvaltioissa viiptyvien demokraattisen osallistu- mismahdollisuuksien välillä on äitynyt ammottavaksi.”

Habermas tuskaillee kansallisvaltio- ja keskustason eriytymisen seurauksia: yleiseurooppalaisen, pinnistetyn, jos kohta monesti toiveeksi jäävän mark- kinavapauden ”sosiaalipoliittiset ja kulttuuriset sivuvaikutukset” vyöryvät reaktiiviseen rooliin jääviin jäsen- maihin. Kadonnut kyky muotoilla politiikkaa on saatavissa takaisin vain unionitasolla. Vielä on matkaa Jacques Delors’in visioimaan ”sosiaaliseen Eurooppaan”. Vero- ja talouspolitiikan sopusointuun saattaminen ja sosiaaliva- kuutusjärjestelmien lähentäminen toi- siinsa saattavat nostaa tuon iskusanan jälleen kiistakapulaksi. Habermasin mielestä Eurooppaa vaivaa kuitenkin näköalattomuus ja saamattomuus.

EU toimii tällä hetkellä lähinnä reunavaltioitaan sivilisoivana voimana, joka herättää kiinnostusta mukautua sen piirissä sovittuihin pelisääntöihin, mutta maailmanpoliittista mahtiaan se ei osaa käyttää: ”Tarvitsee vain nähdä surulliset kuvat pienruhtinaista Brown, Sarkozy ja Merkel odottamassa puheil- lepääsyä presidentti George W. Bushin eteiskamarissa, yksi toisensa jälkeen ja kukin omillaan. Silloin tietää, että Eurooppa on jättämässä hyvästit maail- mannäyttämölle.”

Muistaa silti pitää, Habermas jatkaa, että ilmastonmuutos, kam- pailu ehtyvistä energiavaroista, äärim- mäiset hyvinvointierot, maailman- talouden uudelleenjärjestyminen ja ihmisoikeusloukkaukset ovat omiaan

lisäämään keskinäisriippuvuutta. Eurooppa ei vain saa täyttä painoaan esi- merkiksi rauhantyon käyttöön, koska hallitukset ovat erimielisiä eurooppa- laisen kehityksen tavoitteista. Irlanti- laisten epuutuksen jälkeen kabinetti- latinan vararikko on paljastunut. Hal- lituksilta tulee Habermasin mielestä vaatia kahta: ymmälläolonsa myöntä- mistä ja lamauttavasta dissauksestaan luopumista. Kansalaisten on päästävä päättämään omista asioistaan: ”Se tar- koittaa, että poliittisten puolueitten on käärittävä hihat, jotta Eurooppa tulisi markkinapaikoilla elintärkeäksi teemaksi.” Kansallisista kapeikoista on luovittava jälleen sisä- ja ulkopoliitti- seksi subjektiksi. Irlannin osittainen irtoaminen unionista ei ole huono asia, jos se johtaa joustaviin yhteistyösopi- muksiin ”niiden jäsenvaltioiden kanssa, jotka haluavat ajoittain jättäytyä tiet- tyjen instituutioiden toiminnasta”.

Habermasille ei kelpaa purjehdus, jossa saattue lipuu hitaimman aluksen nopeudella. Hän mainitsee suopeasti sisäministeri Wolfgang Schäublen ehdotuksen suorasta EU-presidentinvaali- lista ja ehdottaa itse kansanäänestystä tällaisesta Euroopan yhdentymisen syventämisestä EU-vaalien yhteydessä ensi vuonna. Uurnilla voisi ilmaista kantansa integraation suuntaan ja siihen, kuka voisi itse kunkin omaa kantaa parhaiten edistää. Habermas odottaa ”sitoutumisen ja tuurin” suomaa triplaa: demokratian voittoa, ulko- ja turvallisuuspoliittisen yhteistyön parempaa nivelytymistä har- monisoituvaan sosiaali- ja kulttuuripoli- tiikkaan sekä yhdistyneen Euroopan poliittista menestystä maailmankriisien ratkaisemisessa.

Vapaa pudotus

My ship Liberty sailed away on a bloody red horizon, lauloi Bruce Springsteen heinäkuussa Helsingin olympiastadionilla. ”Living in the Future” kertoo perusoikeuksien uhattuudesta dystooppiseksi käyneessä vapauden valtakunnassa. Juontosanoissaan Springsteen suri kaventuvien kansalaisvapauksien kohtaloa kotimaassaan ja muualla, vaikka presidentti Bush oli syyskuun 11. iltana 2001 heti psalmia lainattuaan vannonut kansakunnan ”puolustavan vapautta ja kaikkea hyvää ja oikeaa maailmassamme”. Ja viikkoa myöhemmin kongressissa: ”Vapaus ja pelko ovat aina sotineet keskenään, ja me tiedämme, että Jumala ei ole tässä taistelussa puolueeton.”

Washingtonin yliopiston viestinnän apulaisprofessori David Domke kirjoitti jo *Seattle Timesin* vappunumerossa 2005, että vapaus- ja jumalpuhe, jota ilman on selvitty presidenttien virkaanastujaispuheissa vain kerran (George Washington 1793), nousee Bushilla omaan luokkaansa. Kun Dubja aloitti jatkokautensa, hän löi oitis pöytään seitsemän viittausta korkeampaan voimaan ja 49 viittausta vapauteen. Retorisen menestyksen takaa vapauden uskonnollisesti värisyttävä voima evankelisten (hyperkorrektisti: evankelikaalisten) äänestäjien parissa. Evankeliumin lähetyuskäsky on muuntunut ajatukseksi asettaa yksilöllistynyt, mutta uskova vapauspresidentti valtaan kaikissa maailman maissa. Domken mukaan kristillis-vanhoillisille oma maailmankuva on sekä rikeetön että ainoa, luontojaan käypä kaikille kansoille kaikkina aikoina. Vielä 80-luvun lopussa evankelistet jakaantuivat tasaisesti, kun kysyttiin heidän samastumistaan demokraattiseen tai republikaaniseen puolueeseen. Tilanne oli kokonaan toinen 2004: Bush sai lähes 80 prosenttia evankelisten äänistä. Presidenttinä hän pääsi määrittelemään, mitä vapaus tar-

koittaa ja ketkä ovat siihen etuoikeutettuja. Domke summaa:

”On vain lyhyt matka jumal- ja vapauspuheesta sen vihjaamiseen, että USA:n hallitus hoitelee Jumalan hommia. Viimeisessä vaaliväittelyssä Bush tokaisi: ’Uskon, että Jumala tahtoo kaikkien olevan vapaita. Niin

teroiden nauttiman vapauden solmia valtion vahvistama avioliitto. Terrorismin vastaisessa taistelussaan hallinto myös ottaa rajoittamattomaksi ajaksi talteen USA:n kansalaisia ”vihollistaistelijoina”, joilla ei ole tilaisuutta kohdata syyttäjiään. Hallinto myös pyrkii valvomaan kansalaisten terveys-

Valokuva: Sami Syrjämäki

minä uskon. Ja se on osa ulkopolitiikkaani. Minä uskon, että vapaus Afganistanissa on lahja kaikkivaltialta.’

Väitteet hallituksesta ja asevoimista Jumalan töitten tekijänä saattavat vedota moniin kansalaisiin, mutta se kauhistuttaa niitä, jotka ehkä törmäävät hallinnon toiveisiin tai vaateisiin. [...] Tämä huoli sai yli 200 yhdysvaltalaista uskonnollista johtajaa allekirjoittamaan lokakuussa 2004 vetoomuksen, jossa tuomittiin hallituksen terrorismin vastaisessa kampanjassa Jumalan ja kansakunnan lähentämisellä harjoitettu ’sodan teologia’.

Presidentin puheet vapaudesta käyvät ristiin hänen hallintonsa politiikan kanssa, sillä se kaventaa yhdysvaltalaisen tosiasiallisia vapauksia. Presidentti tukee perustuslakilisäystä, joka kieltää homoseksuaaleilta kaikkien he-

ratkaisuja. Presidentti esikuntineen ei ole vielä selittänyt, miten mahdittontainen vapausretoriikka kohtaan nämä riitelevät realiteetit.

Syyskuun yhdennentoista iltana presidentti puhui kansakunnalle hinkuen johtajuutta. Hän tuli sanooneeksi: ’Minä pyydän, että pitäisitte korkealla Amerikan arvot ja muistaisitte, miksi niin moni on saapunut meidän maahamme. Me taistelemme periaatteitamme puolesta, ja meidän ensisijainen velvoitteemme on elää niiden mukaisesti.’

Täsmälleen. Herra presidentti, me penäämme teiltä sitä samaa.”

Bush väistyy, vapautuvatko kansalaiset. Pomo-Springsteenin sanoin: *My faith's been torn asunder, tell me is that rollin' thunder! Or just the sinkin' sound of somethin' righteous goin' under?*

Vapauskonferenssissa

Tampere-talolla pidettiin syyskuun alkajaisiksi seminaari ”Varieties of Freedom”. Tapah-tuman järjestivät Tampere-klubi ja Freedom in Context -projekti. Tam-pere-klubi on monitieteinen yhdistys, joka on kutsunut jäsenikseen muiden muassa Jürgen Habermasin ja Manuel Castellsin sekä Mihail Gorbatšovin ja Martti Ahtisaaren. Klubin puheen-johtaja, argentiinalaissyntyinen oikeusfi-losofi Ernesto Garzón Valdés avasi tilai-suuden, minkä jälkeen Ilkka Niiniluoto esitelmöi akateemisesta vapaudesta ja ja espanjalaisprofessori José Luis Martí kansalaisvapauksista ja -hyveistä. Vapauskä-sitettä selvitellessä työryhmässä puhuivat Pilvi Toppinen, Jaakko Kuosmanen ja Sami Syrjämäki. Marika Enwald ja Ville Päivänsalo taas esittelivät näkemyksiään vapauden ja vastuun *workshop*issa. Ta-loudellisen vapauden osiossa kuultiin Jan-Otto Anderssonia, Jukka Mäkistä ja Petri Räsästä.

Enwaldin mukaan käsitteet ‘nega-tiivinen vapaus’ ja ‘positiivinen vapaus’ eivät riitä perustamaan yhteiskun-tajärjestystä. Negatiiviset vapaudet, joihin hänen mukaansa ”postmoderni moraal” pääasiassa nojaa, edellyttävät usein lausumattomaksi jäävää positiiv-ista vapautta. Asetelma on eettisesti ongelmallinen ja uudistamisen tar-peessa. Enwald selvitti, kuinka Isaiah Berlin erotti vapauskäsitteet toisistaan

tuodakseen esiin ’positiivisen vapaus-käsityksen’ väärinkäytön totalitaris-tisissa yhteiskunnissa ja ’negatiivisen vapauden’ välttämättömyyden moni-arvoisissa yhteisöissä. Vapaus esteistä onkin tullut johtavaksi vapauden sisäl-löksi jälkiteollisessa, yksilöllistyneessä elämänmuodossa, mutta yksilön vapaa itsetoteutus on kuitenkin tilannesidon-naista ja suhteellista. Postmodernissa vapauskokemuksessa tajutaan elämällä olevan useita situationaalisia mahdol-lisuuksia ja arvoja. Ahdistus vapauden äärettömyydestä johtaa Heideggerin erittelemään outoon kodittomuuteen. Joukkoviestintä on omiaan vahvis-tamaan tätä kokemusta tuottamalla hyperreaalista keskusketonta ja esitys-listatonta paljoutta: valinnanvapaus muuttuu taakaksi.

Uusliberalismi hukkaa Enwaldin mukaan vastaavalla tavalla näkymän toiminnan tarkoitukseen. Jos klassinen liberalismi esitti järkeenkäypää yksilön oman onnenetsinnän esteiden purka-mista jäykässä yhteiskunnassa, uusli-beralismiin vapaan pelitilan vaade on muuttuneessa historiallisessa tilanteessa yhtä kuin vaatimus elintasoerojen, ke-hitysmaitten riiston ja luonnonvarojen tuhlauksen tehostamisesta. ”Jokainen negatiivinen vapaus tuottaa elämän-tapaa, arvoja ja maailmankatsomusta, ja siten edustaa tiettyä ihmiselämän *telosta*”, toisin sanoen edellyttää ole-

tusta positiivisesta vapaudesta. Enwald ehdotti ajattomien ja paikattomien va-pauskäsitteiden sijaan ajatusta ”toimijan vapaudesta sosiaalisessa ja ympäristöllisessä yhteydessä”. Vapaus tulisi käsittää ”metaforaksi, joka viittaa erilaisiin te-koihin (toimintaan, käyttäytymiseen, tuntemiseen, ilmaisemiseen), joihin yksilöllä on oikeus suhteessa toisiin ih-misiin”.

Esimerkiksi vapauden tilannesidonnaisesta kehityksestä Enwald nosti Suomessakin kiistellyn homoparien oikeuden adoptioon. Samoin ympä-ristökriisi on nähtävä yksilönvapautta muuntavana tapahtumana, joka nostaa uudelleen esiin Berlinin 1900-lukulaiset totalitarismipelot. Vaan kaikki yhteis-kuntasuunnittelu ei suinkaan sorra: ”Ihanteelliset liberaalit yhteiskunnat pohjaavat yhteiskuntajärjestyksensä käsitykseen vastuullisesta vapaudesta”. Enwald päätti esityksensä yhtymällä Sartren eksistentiaaliseen vapaus- ja vastuuanalyysiin, jonka ongelma kui-tenkin oli vapauskokemuksen moraa-lisen merkityksen sivuuttaminen. Kun massamedia täyttää tyhjyyttä, kulttuuri ja koulu kasaavat tietoa ja aineellinen ihmiskuva lietsoo kuluttamaan, tar-vitaan kenties hiljaisuutta, olemuksista irtautuvaa ”elämäntapaa, jossa on tar-peeksi tilaa toteuttaa ja arvioida jo ole-massa olevaa” yhteiskuntaa, moraalii, lakia ja politiikkaa.